

НА ДОПОМОГУ ПРАКТИКАМ — VI МІЖНАРОДНИЙ КОНГРЕС ЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ «ОСОБЛИВІ ДІТИ»: ОСВІТА І СОЦІАЛІЗАЦІЯ»

<https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-3-2>

ПРОХОРЕНКО Леся Іванівна

доктор психологічних наук, старший науковий співробітник, заступник директора з наукової роботи Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна

ЯРМОЛА Наталія Іванівна

кандидат педагогічних наук, завідувач відділу інклюзивного навчання Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна

Анотація. Стисло окреслено основні напрями в освіті осіб з особливими потребами, щоб привернути увагу освітян і науковців до тих проблем, які виникають і потребують вирішення, перспектив, які вбачаються у майбутньому. Наголошено, що серед основних напрямів залучення осіб з особливими потребами до загальноосвітнього простору України є організація інклюзивного навчання. У загальному баченні, інклюзивна парадигма передбачає надання підтримки особам з особливими потребами, яка може впроваджуватися у різних формах підтримки: технічна (забезпечення відповідного обладнання, завдяки чому людина з обмеженими можливостями здатна жити більш незалежним життям), психолого-педагогічна (освітні послуги, психологічна допомога, підтримка, та ін.), соціальна (соціальна адаптація осіб з особливими потребами у тому оточенні, в якому вони перебувають та ін.), науково-методична (розроблення наукового, навчально-методичного забезпечення освіти осіб з особливими потребами на основі законодавчих нормативно-правових актів) тощо.

Окреслено основні проблеми, які виникли в умовах онлайн-навчання. У професійній спільноті приділяється увага питанням дистанційної освіти дітей з особливими освітніми потребами, зокрема, питанню організації онлайн-навчання дітей з особливими потребами.

На розв'язання цих питань й були спрямовані практичні заходи Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України для педагогів, психологів, батьків. Зокрема, окреслено ключові рекомендації та перелік ресурсів щодо організації онлайн-навчання дітей з особливими потребами різних нозологій.

Ключові слова: Національна академія педагогічних наук України; Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка; конгрес; освіта; діти з особливими освітніми потребами.

Уже стало гарною традицією Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України щорічно проводити Міжнародні конгреси зі спеціальної педагогіки та психології. Мета цих конгресів — створити фахову платформу для обговорення важливих питань і шляхів розв'язання проблем організації навчання дітей з особливими освітніми потребами в Україні.

Цьогоріч VI Міжнародний конгрес зі спеціальної педагогіки та психології «Особливі діти»: освіта і соціалізація» відбувся у режимі онлайн 1-2 жовтня 2020 р. Організатори заходу — Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України та Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради.

Пленарне засідання відбулося 1 жовтня 2020 р. у залі Президії НАПН України з трансляцією в онлайн-форматі на платформі YouTube, що дало змогу долучитися до його перегляду широкому колу науковців і практиків, фахівців з питань навчання та реабілітації дітей з особливими потребами із України та Європи.

Відкрив конгрес на правах співорганізатора доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, директор Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України В'ячеслав Васильович Засенко. У зверненні до педагогічної громадськості він коротко нагадав про історію започаткування і проведення таких масових заходів, стисло окреслив коло проблем, що існують не лише в системі осіб з особливими освітніми потребами, а в галузі освіти загалом.

Більш детально В.В. Засенко зупинився на одному із основних напрямів в освіті осіб з особливими потребами — організації інклюзивного навчання. Директор нагадав, що сучасні освітні практики і педагогічні системи розвинутих країн і країн, що розвиваються, зазнають необхідних соціуму змін, здійснюючи перехід на нові освітні концепції та технології, спрямовані на здобуття якісної освіти особами з особливими потребами та їхню соціальну інтеграцію. Досвід європейської інклюзії, що вже включає десятиліття успішних напрацювань, говорить сам за себе, адже показує неабияку перспективність та успішність інклюзивного підходу в навчанні.

Підсумовуючи, В.В. Засенко окреслив нагальні проблеми в освіті осіб з особливими потребами, однією із яких є підготовка і перепідготовка відповідних кадрів. «Доречно було б переглянути програми підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами. Це стосується не лише процесу підвищення кваліфікації фахівців загальної середньої освіти, а й системи профтех — і вищої освіти, — наголосив В'ячеслав Васильович. — Окрім цього є нагальна потреба розширити спектр сучасних методик роботи з такими дітьми в навчальному процесі. Наприклад, це не лише адаптація нових підручників шрифтом Брайля, а й навчання незрячих дітей за допомогою аудіозасобів».

До учасників зібрання з вітальними словами звернулися шановні гості: президент НАПН України, доктор філософських наук, професор, дійсний член НАН і НАПН України Василь Григорович Кремень; Уповноважений Президента України з прав людей з інвалідністю, голова Національної асамблеї людей з інвалідністю України Валерій Михайлович Сушкевич; в.о. генерального директора Директорату дошкільної, позашкільної та інклюзивної освіти МОН України Віктор Васильович Сальков; доктор педагогічних наук, професор, ректор Хортицької національної навчально-реабілітаційної академії Валентина Василівна Нечипоренко.

Зокрема, у своєму виступі В.Г. Кремень зазначив: «Все більш очевидним стає, а останні події все більше переконують у тому, що прогресив-

ність будь-якого суспільства визначається рівнем розвитку людини, особистості. Там, де більш розвинена особистість, скоріше відпрацьовуються нові технології, з'являється інша культура життя (політичного зокрема), вищий економічний розвиток. В умовах коронавірусу найбільш успішно борються з цією проблемою країни з вищим рівнем розвитку людини. Розвиток особистості — це і внутрішня культура, і поведінка, й інше. В цьому контексті мірилом забезпечення державою можливостей для розвитку особистості є створення умов для людей із особливими потребами — їх становлення і самореалізації».

Окремо президент НАПН України зупинився на «особливому навчальному році» в умовах карантину, що став випробуванням для усіх країн, зокрема й України, через обмеження у пересуванні, дистанційну освіту й ін. В.Г. Кремень додав, що в умовах пандемії істотно активізувалося таке явище, як дистанційна освіта: «Я далекий від думки, що дистанційна освіта зможе замінити звичну форму освіти, але вона суттєво доповнює зусилля суспільства з навчання й виховання дитини. І якраз дистанційна освіта може бути особливо корисною для багатьох дітей із обмеженими можливостями в той чи інший період. Установи НАПН України мають багато напрацьованих і розробок, аби максимально застосувати дистанційну освіту для навчання і розвитку наших дітей».

Президент НАПН України подякував В.М. Сушкевичу, В.В. Засенку, А.Г. Шевцову й іншим колегам за те, що продовжують важливу роботу, аби діти з будь-якими особливостями мали можливість для розвитку і самореалізації.

Надзвичайно важливим аспектом системних змін є реформування освіти — детермінанти становлення демократичної і правової державності України. Реформа освіти є одним із ключових інструментів довгострокових змін, надзвичайно цінних для нашої країни. В.М. Сушкевич розповів про те, що вдається зробити у нашій державі для людей з інвалідністю на законодавчому рівні сьогодні і як фінансуються ухвалені закони.

«Законів, які дають можливість запроваджувати інклюзивне навчання, достатньо, інша річ, що їх не поспішають виконувати, — зазначив Уповноважений Президента України з прав людей з інвалідністю. — Не вистачає політичної волі і ще, мабуть, однієї важливої речі: ми не звикли виконувати українське законодавство. Планів і програм у нас повно. Питання в тому, чи ми виконує-

мо їх? Хоча б поетапно, хоча б по роках». За словами В.М. Сушкевича, минулого року ухвалено Постанову про спеціальні стипендії найкращим, талановитим студентам з інвалідністю. Вона існує уже цілий рік, і за весь цей час її не реалізували.

В.М. Сушкевич підкреслив, що Україна зробила відчутний поступ у впровадженні інклюзивного навчання, а також доступності освіти для дітей з особливими освітніми потребами загалом. Водночас було зазначено, що «темп деінституалізації в освіті випереджає темп упровадження інклюзивного навчання. Викликає занепокоєння закриття спеціальних закладів як альтернативних».

Уповноважений Президента України з прав людей з інвалідністю розповів, що в проєкті бюджету на 2021 р. на інклюзивне навчання планувалося виділити 300 млн грн. Однак, з огляду на те, що у 2020 р. і в попередні роки виділялося по 500 млн грн, він звернувся із проханням про збереження аналогічної суми у державному кошторисі й на наступний рік.

Висловлюючи певні зауваження і побажання щодо оптимізації процесу навчання і виховання осіб з особливими освітніми потребами, В.М. Сушкевич, наголосив на тому, що саме в Національній академії педагогічних наук, зокрема в Інституті спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка, є ресурси, які мають бути активно залучені до освітнього реформування.

Про основні концептуальні засади реформи освіти для осіб з особливими освітніми потребами в Україні, стратегічні напрями співпраці з НАПН України розповів В.В. Сальков. Увагу учасників було привернуто до необхідності синхронізації інклюзивної та спеціальної освіти як важливої складової реформування.

Директор Директорату дошкільної, позашкільної та інклюзивної освіти МОН України повідомив про нові досягнення і проблеми в умовах реформування освітньої галузі, зокрема, про організа-

цію освітнього процесу в умовах пандемії. В.В. Сальков сповістив, що це потребує чималих зусиль: дистанційне навчання, протиепідемічні заходи, відміна ДПА, ЗНО в умовах адаптивного карантину — перед освітянами цьогоріч уперше постали виклики такого масштабу. Налагоджується комунікація із батьками учнів з особливими потребами, використовуються усі засоби організації дистанційного навчання: електронні освітні платформи, месенджери, вебінари й інше.

Свої відеопривітання та наукові виступи надіслали колеги з Польщі, Словенії, Чехії, Болгарії, Грузії та Білорусі. Зарубіжні партнери відзначили високий науковий рівень заходу та плідну співпрацю у питаннях освіти дітей з особливими потребами.

Цікавим і змістовним було пленарне засідання, на якому виступили: *Леся Іванівна Прохоренко*, доктор психологічних наук, заступник директора з наукової роботи Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, — «Освіта осіб з особливими потребами: парадигма розвитку»; *Андрій Гаррієвич Шевцов*, член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор кафедри ортопедагогіки, ортопсихології та реабілітології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, *Наталія Валеріївна Никоненко*, кандидат педагогічних наук, докторант кафедри ортопедагогіки, ортопсихології та реабілітації Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, — «Етичний професійний кодекс вчителя спеціальної освіти в Україні»; *Ірина Іванівна Чепчина*, голова Центрального правління Українського товариства глухих, — «Співпраця українського товариства глухих з державними органами влади з питань спеціальної освіти та соціалізації»; *Тетяна Василівна Симоненко*, начальник Головного управління дошкільної, позашкільної та інклюзивної освіти

МОН України, — «Особливості організації освітнього середовища в спеціальних закладах освіти: виклики сьогодення»; *Валентина Василівна Нечипоренко*, доктор педагогічних наук, професор, ректор Хортицької національної навчально-реабілітаційної академії, — «Концептуалізація соціалізаційного потенціалу освітньо-реабілітаційних закладів у сучасному корекційно-педагогічному дискурсі»; *Євгеній Анатолійович Клопота*, доктор психологічних наук, професор кафедри педагогіки та психології освітньої діяльності Запорізького національного університету, — «Психологічна готовність суспільства до інтеграції людей з особливими потребами»; *Анатолій Іванович Павленко*, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи Хортицької національної навчально-реабілітаційної академії, — «Біографічний метод педагогіки життя-творчості у соціально-педагогічній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами».

Роботу конгресу було продовжено у *секціях*:

- стратегії навчання дітей з особливими потребами в умовах реалізації концепції Нової української школи;
- освіта дітей з особливими потребами: міжнародний та вітчизняний досвід;
- інклюзивне навчання: реалії сьогодення;
- кадрове забезпечення системи освіти дітей з особливими потребами: підготовка, професійний саморозвиток;
- інноваційні технології психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами;
- комп'ютерні технології та дистанційне навчання дітей з особливими освітніми потребами;
- психолого-педагогічна допомога родинам дітей з особливими освітніми потребами.

Всі бажаючі мали змогу долучитись до таких *практичних заходів* — майстер-класів, тренінгів, семінарів-практикумів:

- освітній практикум «Освіта дітей з порушеннями слуху: сучасні підходи, кращий досвід, практичні рекомендації»;
- семінар-тренінг «Безбар'єрне освітнє середовище для дитини з порушеннями зору»;
- практико орієнтована платформа «Освітній вектор»: «Використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті дітей з інтелектуальними та комплексними порушеннями розвитку»;
- майстер-клас «Психолого-педагогічна допомога з гармонізації емоційного стану у батьків та дітей з особливими освітніми потребами»;

- майстер-клас «Роль асистента вчителя у класі з інклюзивним навчанням. Спільне викладання»;
 - тренінг-семінар «Психологічні засади педагогічного впливу на дітей з особливими освітніми потребами»;
 - семінар-практикум «Особливості діагностичної діяльності фахівців ІРЦ»;
 - семінар-практикум «Організація інклюзивного простору у закладах позашкільної освіти»;
 - семінар-практикум «Арттерапевтичні технології як засіб корекційно-розвиткового впливу на дитину з ООП в закладах позашкільної освіти»;
 - презентація колективної монографії «Моделювання та практичне забезпечення розвитку складових професіоналізму педагогів закладів освіти з інклюзивним навчанням»;
 - майстер-клас «Гарденотерапія як засіб нормалізації психоемоційного стану дітей з особливими освітніми потребами»;
 - науково-методичний семінар «Формування визначальних ланок мовлення у молодших школярів з особливими освітніми потребами»;
 - вебінар «Психолого-педагогічний супровід та реабілітація дітей з особливими освітніми потребами».
- У процесі обговорення учасниками конгресу сформульовано пропозиції до Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки України, Національної академії педагогічних наук України, що окреслені у прийнятій *Резолюції VI Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки та психології «Особливі діти»: освіта і соціалізація»*, зокрема, щодо:
- розроблення сучасних вітчизняних методик психолого-педагогічної діагностики розвитку дітей з особливими освітніми потребами;
 - удосконалення змісту навчання, розроблення інноваційних технологій психолого-педагогічного, корекційно-розвивального супроводу та навчально-методичного забезпечення інклюзивних, спеціальних закладів освіти й інклюзивно-ресурсних центрів;
 - подальшої підготовки нового покоління підручників, зокрема шрифтом Брайля, для учнів із особливими освітніми потребами різних категорій відповідно до концептуальних положень Нової української школи;
 - розроблення комп'ютерних технологій дистанційного навчання учнів з особливими освітніми потребами усіх освітніх ланок;

- підготовки батьків до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах сім'ї, зокрема, під час кризових ситуацій — розроблення методичних посібників і рекомендацій, надання консультативної методичної допомоги, забезпечення психолого-педагогічного супроводу, в тому числі дистанційно.

Проведений масовий захід викликав неабиякий інтерес і зацікавленість педагогічної громадськості, батьківської спільноти, всіх, кому не байдужа доля дітей з особливими освітніми потребами. Про це свідчить понад 1 тис. зареєстрованих учасників і вже близько 11 тис. переглядів онлайн-запису конгресу.

Від імені організаторів конгресу висловлюємо вдячність усім учасникам цього вже традиційного заходу, які віднайшли час і долучилися до активної роботи. Ми намагалися донести до кожного сучасне бачення перспектив розвитку галузі, ознайомити з інноваційними технологіями навчально-виховної і корекційно-розвивальної роботи в інклюзивних і спеціальних закладах освіти, поділитися авторськими напрацюваннями.

Хочеться вірити, що ці зусилля зроблено не даремно і кожен з вас дізнався чи поновив у пам'яті щось нове, корисне, те, що з успіхом буде використано у такій потрібній і копіткій роботі з «особливими» дітками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Інститут спеціальної педагогіки та психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. (2020, 1 жовтня). *VI Міжнародний конгрес зі спеціальної педагогіки та психології «Особливі діти»: освіта і соціалізація». Пленарне засідання* [Відео]. YouTube. <https://youtu.be/DBUqTjOmMqE>
- Інститут спеціальної педагогіки та психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. (n.d.). *Головна*. <http://ispukr.org.ua/>

TO HELP PRACTITIONERS — 6th INTERNATIONAL CONGRESS ON SPECIAL EDUCATION AND PSYCHOLOGY “SPECIAL CHILDREN”: EDUCATION AND SOCIALIZATION”

Lesya Prokhorenko

*DSc in Psychology, Senior Researcher, Deputy Director for Research,
Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology of
the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine*

Nataliia Yarmola

*PhD in Pedagogy, Head of the Department of Inclusive Education,
Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology of
the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine*

Abstract: *The main directions in the education of people with special needs to draw the attention of educators and researchers to the problems that arise and need to be solved, the prospects that are seen in the future, are briefly outlined. It is emphasized that among the main areas of involvement of people with special needs in the general education space of Ukraine is the organization of inclusive education. In general, the inclusive paradigm provides support to people with special needs, which can be implemented in various forms of support: technical (provision of appropriate equipment, so that people with disabilities are able to live more independent lives), psychological and pedagogical (educational services, psychological assistance, support, etc.), social (social adaptation of persons with special needs in the environment in which they are, etc.), scientific and methodological (development of scientific, educational and methodological support of education, persons with special needs on the basis of legislative regulations legal acts) and more.*

The main problems that arose in the conditions of online learning are outlined. The professional community pays attention to the issues of distance education of children with special educational needs, in particular, the issue of organizing online education of children with special needs.

Practical measures of the Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine for teachers, psychologists and parents were aimed at solving these issues. In particular, key recommendations and a list of resources for the organization of online education of children with special needs of different nosology's are outlined.

Keywords: *National Academy of Educational Sciences of Ukraine; Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology; congress; education; children with special educational needs.*

Дата публікації: 30 жовтня 2020 р.